

MATKALLA NÄYTTÖÖN PERUSTUVAAN TUTKITTUUN TIETOO

Pääkirjoitus

Janus

Valtioneuvoston kanslia julkisti lokakuun lopussa tutkitun tiedon ja ylimmän päätöksenteon suhteita arvioivan selvityksen (Valtioneuvoston kanslian raportti-sarja 2/2014). Sen tekijä on lääketieteessä tutkijanuransa tehnyt Helsingin yliopiston kansleri emeritus Kari Raivio. Raportin aihepiiri ansaitsee etenkin yhteiskuntatieteellisen tiedeyhteisön kriittisen punninnan, sillä kysymys tiedon ja toiminnan muuttuvista suhteista on sangen strateginen koko nykyisen elämänmuotomme säilymisen ja jatkumisen kannalta.

Raportti on suunnattu keskushallinnon tiedontarpeita varten, ja siksi siinä painotuu erityisesti eduskunnan sekä ministeriöiden päätöksenteko. Tiedon käsite on rajattu koskemaan luotettavin empiirisiin havainnoihin tai kokeihin hankittuja tuloksia. Kokemustiedon merkitys päätöksenteossa tunnustetaan, se ”asuu hallinnon rakenteissa ja toimijoissa”, mutta se on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Selvityshenkilön ydinkysymys on: Kuinka varmistaa, että strategiset päätökset tapahtuisivat tulevaisuudessa niin, että päättäjät olisivat selvillä uusimmasta tutkimustiedosta ja voisivat perustella kansalaisille avoimesti mitä he ovat ottaneet tutkitusta tiedosta huomioon – tai miksi ovat katsooneet aiheelliseksi sivuuttaa sen hyödyntämisen?

Yliopistojen tuottama tutkimustieto asemoituu Raivion tarkastelun keskiöön. Sen erottaa ideaalitapauksessa valtion tutkimuslaitosten, ajatuspajojen, järjestöjen, yritysten ja etujärjestöjen tuottamasta tutkimustiedosta tietynlainen puolueettomuus, vertaisarviointien kautta saavutettu luotettavuus ja tutkijan intressien mukainen aiheen valinta. Viimeksi mainittu ominaisuus on tosin väistyvää lajia muun muassa pian avautuvan Suomen Akatemian strategisen rahoituksen saatelemana. Mutta yliopistotutkijoilta puuttuvat käytännöt, joilla tuotettua tietoa koottaisiin, analysoitaisiin ja välitettäisiin käyttäjille – ja joskus myös intressi ja taidot lisätyöhön. Yliopistojen tuloksellisuusmittarit eivät kannusta käyttämään aikaa tiedon popularisointiin, mikä on selvä epäkohta ja helposti korjattavissa. Esimerkiksi Britanniassa tutkijoita palkitaan heidän työnsä osoitetusta yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Janus-lehden edustamat käytännölliset tutkimusalat hyötyisivät epäilemättä sellaisesta muutoksesta.

Selvityksen taustalla oleva ajatusmalli ammentaa näyttöön perustuvasta (evidence-based) toimintatavasta: kootaan systemaattisesti yhden sairauden hoitoon liittyvä globaali, englanninkielinen tutkimustieto ja arvioidaan sen luotettavuus. Sen perusteella asiantuntijat laativat hoitosuosituksen käytännön toimijoille. Luotet-

tavimpana tietona toimintamallin kannattajat pitävät sellaista, joka saadaan useilla satunnaistetuilla potilaskokeilla (randomised clinical trial). Raportti ei väitä, että tämä malli sopii kaikkeen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, mutta se ei myöskään ota esittelyyn vaihtoehtoisia tiedontuottamisen tapoja. Hauska yksityiskohdista kuitenkin on, että tapausesimerkiksi menestyksellisestä tieteelliseen näyttöön perustuvasta ja päättäjille suunnatusta pohdinnasta raportti nostaa Pekka Kuusen 60-luvun sosiaalipolitiikan! Tämä teos ei todellakaan nojaa edellä esiteltyyn metodiin, mutta antaa selvityksen lukijalle viitteen siitä, että mallilla on rajansa ja muutkin tiedon tuottamisen paradigmat ovat tarpeen.

Edessämme olevassa mittavassa sote-kulttuurin rakentamistyössä on syytä ottaa todesta, että terveydenhuollossa Raivion raportin edustama tietokäsitys hallitsee. Sen kanssa on elettävä ja siihen on osattava rakentaa toimiva keskustelusuhte niin tutkimuksen kuin käytäntöjenkin tasolla. Mutta yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkijalle on tärkeää, että on olemassa myös muita käsityksiä ja metodeja tuottaa luotettavaa tietoa. Jotta erilaisia lähestymistapoja voitaisiin edistää ja luoda pohja terveydenhuollon kanssa käytävään keskusteluun hyvästä tiedosta, on aivan välttämätöntä, että sosiaali- ja terveydenhuollon lait turvaavat sosiaalihuollon tutkimusperustaisen tiedontuotannon organisaation ja valtion taloudellisen tuen. Tois-taiseksi ei näytä siltä, että terveydenhuollossa 1950-luvulta alkaen ollut rakenne ulottuisi koko soteen.

Osallistuin kesäkuussa 2014 kolmanteen kansainväliseen sosiaalityön käytäntötutkimuksen konferenssiin New Yorkissa. Keskustelu tiedontuotannosta ja tiedolla vaikuttamisesta oli rakennettu yhdeksi ohjelman juonteeksi. Näyttöön perustuva sosiaalityön tutkimus on ollut yhdysvaltalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa nousseva trendi 1980-luvulta lähtien. Sen edustajilla on ollut vahva yritys pitää omaa tutkimustaan ainoana oikeana. Mittavasta julkaisemisesta ja metodien kehittämisestä huolimatta he eivät ole onnistuneet vakuuttamaan sosiaalityöntekijöitä tai päättäjiä näyttöperustaisen tiedon ainutlaatuisuudesta ongelmien ratkaisemisessa. Viime vuosina myös heidän omasta keskuudestaan on noussut kritiikkiä, joka on vaatinut ajattelun uudistamista. Sama kehitys on jo jonkin aikaa ollut näkyvissä myös Britanniassa, jossa näyttöperustaisen sosiaalipalvelututkimuksen gurut ovat kiinnostuneet käytäntötutkimuksesta (social work practice/practitioner research) ja alkaneet pohtia mitä annettavaa sillä olisi monimutkaisena ja nopeasti muuttuvan maailman ilkeiden ongelmien selättämiseen.

New Yorkin konferenssissa käytiin yhdysvaltalaisittain historiallinen keskustelu näyttöperustaisen tutkimuksen ja käytäntötutkimuksen edustajien välillä. Keskusteluyhteyttä ei aiemmin juurikaan ole ollut, nyt sitä etsittiin puolin ja toisin. Suomessakin tunnettu, näyttöperustaisen sosiaalityön vahva kehittäjä, Florida State Universityn professori Bruce Thyer omien sanojensa mukaan hämmästytti itsensä – ja myös yleisönsä – tunnustautumalla sosiaalityön käytäntötutkimuksen kannattajaksi. Ymmärsin, että tälle kannalle hänet taivuttivat muun muassa näyttöperustaisen paradigman rajoitukset tuottaa pätevää tietoa kompleksissa sosiaali-

---

sisä ongelmassa sekä sen varsinkin aiemmin hankala suhde palvelun käyttäjien ja ammattilaisten kokemustietoon. Tähän episodiin sisältyy tärkeä viesti: ”näyttö” ja ”vaikuttavuus” ovat aina kontekstisidonnaisia käsitteitä, ja ne saavat eri merkityksiä yhteydestä riippuen. Valtiollinen päätöksenteko ei ole kansalaisen kannalta kunnallista päätöksentekoa tärkeämpi rakenne. Kuntien tai ammattilaisten päätöksenteossa tarvittavaa tietoa Raivion raportti ei käsittele. Uskallan väittää, että näyttöperustaisen tiedon puutteet kärjistyvät esimerkiksi sosiaalihuollon ruohonjuuritason päätöksiä tehtäessä.

Esimerkiksi lapsen huostaanoton ehkäisymenetelmien arviointi ei ole eettisistä syistä mahdollista koe- ja kontrolliasetelmin, eikä eri tapausten ympäristötekijöiden vakiointia saada kovinkaan luotettavaksi, koska kyseessä on suureksi osaksi inhimillinen toiminta, vuorovaikutus kotona ja instituutioissa, kuten koulussa, nuorisotyössä, lastensuojelussa ja terveydenhoidossa. Käytäntötutkimuksen vahvuuksia ovat tutkijoiden ja päätöksentekijöiden yhdessä neuvotteleva ongelmanasettelu, kaikkien mukana olevien osapuolten tietämyksen eli tiedon, osaamisen ja kokemuksen hyödyntäminen valtasuhteiden merkitystä unohtamatta, pyrkimys neuvotteluun ja dialogiin prosessin kaikissa vaiheissa. Lisäksi tavoitteena on tiedon palauttaminen toimijoille oppivien ja tietoa tuottavien organisaatioiden edistämiseksi.

Sen avaamisen, miltä suomalainen sosiaalityön käytäntöjen tutkimus tällä hetkellä näyttää, ja miten se asemoituu näyttöön perustuvaan tutkimukseen, jätän vuonna 2015 ilmestyvän Januksen teemanumeron toimittajille.

Mirja Satka